Moravskoslezský kraj

GYMNÁZIUM OLGY HAVLOVÉ OSTRAVA - PORUBA

ANTISEMITISMUS, HOLOCAUST A OSTRAVŠTÍ ŽIDÉ

Studentská konference

pod záštitou náměstkyně hejtmana Moravskoslezského kraje PhDr. Jaroslavy Wenigerové

12. - 13. března 2007

Gymnázium Olgy Havlové, Ostrava – Poruba,
příspěvková organizace
Ostrava – Poruba, M. Majerové 1691

PROGRAM STUDENTSKÉ KONFERENCE

„Antisemitismus, holocaust a ostravští Židé“

PONDĚLÍ 12. 3. 2007

9:00 – 9:30
prezence účastníků (vestibul)
9:30 – 10:00
slavnostní zahájení (učebna č. 39)
náměstkyně hejtmana Moravskoslezského kraje PhDr. Jaroslava Wenigerová
primátor města Ostravy Ing. Petr Kajnar
ředitelka školy Mgr. Dagmar Juchelková
hlavní organizátor Mgr. Petr Šimíček
10:00 – 10:30
projekce dokumentu *Der Ewige Jude* (učebna č. 39)
10:30 – 10:45
přestávka, přesun skupin do učeben
10:45 -11:30
workshop I. – *Der Giftpilz* – Petr Šimíček (učebna č. 39)
-Vlakem po Evropě– Jana Huvarová (multimediální učebna)
11:30 – 11:40
výměna skupin
11:40 – 12:30
workshop II. – *Der Giftpilz* – Petr Šimíček (učebna č. 39)
- ***Vlakem po Evropě –*** Jana Huvarová (multimediální učebna)

12:30 – 13:15
oběd

13:15 – 14:00
Geneze a průběh nacistické vyhlazovací politiky – Petr Šimíček (učebna č. 39)
14:00 – 14:45
Životní příběh a pozůstalost uprchlíka z Treblinky Richarda Glazara
Šárka Martincová (učebna č. 39)
14:45 – 15:00
přestávka, občerstvení
15:00 – 15:45
Vzpomínky táborového vězně, beseda s pamětníkem
- Luděk Eliáš (učebna č. 39)
15:45 – 16:30
Život a dílo spisovatele a diplomata Viktora Fischla - Milada Kaďůrková
autorovy texty čte herec Národního divadla moravskoslezského
Miroslav Rataj (učebna č. 39)

ÚTERÝ 13. 3. 2007

8:30 – 8:50
prezence účastníků (vestibul)
8:50 – 9:00
zahájení druhého konferenčního dne – starosta Ostravy – Poruby Miroslav Novák
9:00 – 9:45
Popírači holocaustu: absolutní lháři -Jiří Sovadina (učebna č. 39)
9:45 – 10:30
Beseda o současném neonacismu v Česku – Ondřej Cakl, o. s. Tolerance a občanská společnost (učebna č. 39)
10:30 – 10:45
přestávka, občerstvení
10:45 – 11:30
Historie hnutí skinheads - Eva Fabiánková (učebna č. 39)
11:30 – 12:45
Stručné dějiny ostravských Židů a prezentace židovských památek Ostravy Petr Šimíček (učebna č. 39)

12:45 – 13:30
oběd

13:30 – 15:30
Romské tradice, historie a jejich osudy za II. světové války
Viola Jakschová – Živá paměť o.p.s.
Helena Danielová – Muzeum romské kultury
Lina Machálková, pamětnice
Příliš smutné vzpomínky dokumentární film (učebna č. 39)
15:30
závěrečná diskuse a shrnutí
ukončení konference

Mgr. Jaroslav Hajdyla

דאלד
2/50
J. Hajdyla 2007

I.

Der Giftpiltz

Petr Šimíček (Gymnázium Olgy Havlové)

V roce 1938 vydalo nakladatelství **Der Stürmer** antisemitskou čítanku ***Der Giftpilz*** pro děti. Giftpilz, čili jedovatá houba, má dětem názorně ukazovat úlohu Židů ve společnosti. Kapitolu za kapitolou jsou zde dětem demonstrovány základní součásti antisemitského světonázoru: Židé jsou vlastní rasa s negativními fyzickými i duchovními rysy, jsou rození podvodníci, v Talmudu je jim povoleno podvádět křesťany, neštítí se ani vražd a zneužívání křesťanských dívek. Nakladatelství a časopis Der Stürmer založil zavilý antisemita **Julius Streicher**. Jeho časopis byl plný nevybíravých a nevkusných útoků na Židy, které často nepostrádaly ani obscénní podtext. Streicher se neštítil propagovat ani obvinění z židovské rituální vraždy. Propagací antisemitských teorií se Streicher také snažil podporovat svou vlastní kariéru v rámci nacistického systému. Po válce stanul mezi hlavními obviněnými před mezinárodním tribunálem v Norimberku a byl odsouzen k trestu smrti. Knížka *Der Giftpilz* dokládá, že intenzivní nacistická antisemitská propaganda se nevyhýbala ani školním učebnám a dětem. I ty měly již od malička vstřebat údajně jediný správný - antisemitský - světový názor. *Der Giftpilz* je rozdělen do kapitol, z nichž každá obsahuje obrázek a názorný text…

II.

Geneze a průběh nacistické vyhlazovací politiky

Petr Šimíček (Gymnázium Olgy Havlové)

…od čtvrtého, pátého či šestého století prohlašovali křesťanští misionáři Židům: „Nemůžete žít mezi námi jako Židé.“ Naproti tomu světští vládci, kteří je v pozdním středověku vystřídali, rozhodli: „Nesmíte žít mezi námi.“ A konečně nacisté určili: „Nesmíte žít.“ ***RAUL HILBERG***

- co bylo principem plánovaného vyhlazení všech evropských Židů známého pod německým názvem **„ENDLÖSUNG DER JUDENFRAGE“?**
- ***určitá skupina obyvatelstva byla nejdříve definována podle rasových měřítek, později izolována, zbavována materiálních základů své existence i své lidské důstojnosti, aby byla nakonec deportována k vyhlazení do speciálně vybudovaných koncentračních táborů – „továren na smrt“…***
- po druhé světové válce bývá tato ojedinělá genocida židovského národa označována jako **HOLOCAUST** (z řec. holos, „celý, úplný“ a kausis, „spalování“, odtud „holocaust“ – zápalná oběť, zvíře obětované Bohu, spálené na kamenném oltáři) nebo **ŠÓÁ** (hebrejské starozákonní slovo označující veliké neštěstí, katastrofu – Izajáš 47,11: *„Dosáhne na tebe zlo a nebudeš je umět odčarovat, postihne tě neštěstí a zažehnat je nedokážeš. Dolehne na tebe náhlý zmar, ani si to nestačíš uvědomit“*)
- předzvěstí celoevropského „konečného řešení židovské otázky“ byly již vnitroněmecké události po roce 1933 – odstraňování neárijců z vlivných míst –

zákon o rekonstrukci státního úřednictva (duben 1933) umožňoval propustit ze státních služeb každého, kdo byl z politických či rasových důvodů nežádoucí (především komunisté a Židé) – v červenci 1933 byl schválen zákon o sterilizaci – lékaři podle něj museli zaznamenávat každý výskyt dědičné choroby a doporučit sterilizaci nemocného!! (od roku 1934 do roku 1939 bylo sterilizováno 320 000 Němců!!)

- roku **1935** byla přijata trojice tzv. **NORIMBERSKÝCH RASOVÝCH ZÁKONŮ „NA OCHRANU NĚMECKÉ KRVE A CTI“** – první zakazoval sňatky a pohlavní styk mezi Židy a lidmi nežidovského původu (pod trestem vězení, za války trestem smrti) – omezení protižidovská se vztahovala i na jiné skupiny (Cikáni, černoši, homosexuálové) – další nařízení přikazovalo povinnou lékařskou prohlídku každého páru před svatbou (měl-li jeden z nich dědičnou chorobu, byl sňatek zapovězen!) – nakonec byli ***lidé v Německu rozděleni na občany a obyvatele*** – občanem byl člověk „německé krve“, Židé a svobodné ženy byli pouhými obyvateli bez občanských výsad (volební právo)
- ***rok 1938 přinesl nejdrastičtější protižidovská opatření*** – každý měsíc byly vyhlašovány nové zákony, které postupně zbavily Židy možnosti jakkoli se smysluplně podílet na životě země – nesměli si měnit jméno (bylo stanoveno 316 „židovských jmen“, kdo měl jiné musel si přidat druhé jméno Izrael nebo Sára), všechny židovské organizace se musely zaregistrovat, ulice pojmenované po osobách židovského původu byly přejmenovány, Židé nesměli vykonávat určitá povolání, židovští lékaři mohli ošetřovat jen židovské pacienty, nesměli do německých divadel a kin, židovské děti byly vyloučeny z německých škol, Židé museli žít ve vymezených čtvrtích…
- varováním pro německé Židy se stala tzv. **„KŘIŠŤÁLOVÁ NOC“ z 9. na 10. listopad 1938**, kdy oddíly SA a SS vybíjely, drancovaly a vypalovaly židovské obchody a synagogy (bylo zničeno a poničeno 267 synagog a na 7500 obchodů!!) a za vytrpěné příkoří museli nakonec Židé ještě zaplatit kontribuci ve výši jedné miliardy marek!!
- židovský majetek podléhal **ARIZACI** (byl zabaven státem a většinou předán árijskému „správci“ – arizátorovi), na Židy byl zpočátku vyvíjen také silný nátlak, byla jim nabízena **EMIGRACE** (dle Heydricha tak bylo „vypuzeno“ z Německa

před válkou 360 000 Židů a dalších 170 000 z Rakouska, Čech a Moravy!!) – nejčastěji se vystěhovávali do Palestiny (přísná imigrační kritéria – certifikát britské správy), také do USA, Španělska, neutrálního Švýcarska, Švédska, Portugalska, Turecka…, SSSR k všeobecnému údivu nepřijímal ani evropské komunisty, nepřijímal tudíž ani Židy – pro většinu zemí byli uprchlíci před nacismem spíše nevítanými vetřelci a válka další emigraci velmi znesnadňovala…

- organizační struktura bezpečnostních složek Třetí říše, která se podílely na „konečném řešení“ – pilířem policie byl **Hlavní úřad říšské bezpečnosti (RSHA)** řízený ministrem vnitra a říšským vůdcem SS **Heinrichem Himmlerem** – úřad se dál dělil na úřadovny (Amty) I – VI, které řídil generál SS, šéf bezpečnostní policie (SIPO) a bezpečnostní služby (SD) **Reinhard Heydrich** (po jeho smrti generál Ernst Kaltenbrunner) – **Amt IV** podléhal šéfovi GESTAPA generálovi SS **Heinrichu Müllerovi** – pod tuto úřadovnu spadal **„ŽIDOVSKÝ REFERÁT“ ADOLFA EICHMANNA** (oficiální hlavička výnosů, pokynů, rozkazů - RSHA IV B-4) – postupně vzrostl na největší oddělení v RSHA!! – zabíralo celou čtyřpatrovou budovu s více než 400 pracovníky v Berlíně!!
- Adolf Eichmann: *„Moje oddělení vyřizovalo veškeré židovské záležitosti v rámci kompetence gestapa, pod které jsem spadal. Zpočátku jsme se většinou soustřeďovali na zjišťování, zda určité osoby jsou nebo nejsou Židé. Když se zjistilo, že jde o Žida, pak jsme byli oním kompetentním orgánem, který ho zbavil německého občanství a konfiskoval jeho majetek. Nakonec jsme ho prohlásili za nepřítele státu. Když pak později dal vůdce německého národa, führer, rozkaz k fyzickému vyhubení Židů naše povinnosti se rozšířily. Dohlíželi jsme na provádění perzekučních akcí organizovaných gestapem a kontrolovali jsme vlaky, které odvážely Židy. Ve všech zemích okupovaných Německem dozírali spolupracovníci mého oddělení, aby místní vlády vydávaly své židovské občany a jejich majetek říši… Musím doznat, že jsem ke svému úkolu nepřistupoval s apatií dobytčete, které vedou do stáje, naopak, byl jsem jím uchvácen… Mým zájmem bylo vypravit co nejvíce deportačních vlaků. Jestli v nich budou naloženi bankovní ředitelé, profesoři, dělníci nebo duševně choří, to mě nezajímalo. Nebylo mým úkolem se o to starat…“*

- po vypuknutí války byla obdobná protižidovská opatření v různé míře uplatňovaná na všech územích obsazených Německem (po obsazení Polska se zvýšil počet Židů na Němci kontrolovaných územích o tři milióny!!) – již ve své „prorocké“ řeči ***30. ledna 1939 Hitler předpověděl, že nová válka přinese „destrukci židovské rasy v Evropě“*** – stále palčivější se stávala otázka *„Kam s Židy?“* – místo emigrace bylo nyní nutno Židy ze získaných oblastí hromadně přemístit – dvě alternativy „cílových stanic“: buď Nisko nad Sanem v Generálním gouvernementu nebo Madagaskar!! – zatím byli Židé postupně izolováni v **„GHETTECH BEZE ZDÍ“** a po čase se začala provádět jejich opravdová **TERITORIÁLNÍ „GHETTOIZACE“** (u nás Terezín, v Polsku Varšava, Lodž…)
- ***Adolf Eichmann působil od roku 1939 mimo svou berlínskou úřadovnu také ve Vídni a v Praze*** – Střešovicích v ulici U Laboratoře (po dobu války tu bydlela jeho rodina), kde sídlila **„Ústředna pro židovské vystěhovalectví“** – jejím úkolem bylo „pomáhat“ Židům do emigrace (vystěhovalectví bylo oficiálně zastaveno v říjnu 1941) a později je posílat do **ghetta v Terezíně** (zřízeno po poradě u Heydricha v říjnu 1941) „…bude to židovský ráj…“ – Eichmann považoval Terezín za jakýsi svůj „osobní“ koncentrační tábor, který měl pod svým dohledem a v němž byl častým hostem - ghetto se brzy stalo pro evropské Židy přestupní stanicí do koncentračních vyhlazovacích táborů (do Terezína bylo posláno od roku 1941 na 139 650 osob, 86 934 jich bylo deportováno do koncentráků a 33 319 lidí zde zahynulo!!)
- na počátku roku 1941 však stále nebylo v „židovské věci“ jasno a improvizovalo se – bezvýchodná situace byla prolomena německým útokem na Sovětský Svaz – napadené a později okupované oblasti SSSR představovaly největší židovské osídlení v Evropě!! – přidal-li se k tomu stále nevyřešený „problém“ Židů z Polska, Německa ,Rakouska, Čech a Moravy – zesílil tlak na radikální dopracování „konečného řešení“ –základem pro pozdější události byly Hitlerovy direktivy pro **ODDÍLY SS EINSATZGRUPPEN** působící v Polsku a SSSR, které ***měly plánovitě masakrovat židovské obyvatelstvo*** těchto oblastí – „řešit židovský problém formou popravy“ (na konci roku 1941 měly 30 000 mužů, v lednu 1943 již 300 000!!) – popravy probíhaly v otevřené krajině, Židé jakéhokoliv věku a pohlaví byli střílení, jejich těla házena do hromadných hrobů – kvůli

„přílišnému psychickému vypětí“ popravčích byly z příkazu Himmlera hledány alternativní metody zabíjení – objevily se ***„pojízdné plynové komory“***!! – na těchto zvěrstvech se podíleli také Ukrajinci a Litevci, ale i Maďaři, Slováci či Chorvati… - nejen oddíly SS, ale i policejní prapory i wehrmacht byly zasaženy rostoucí barbarizací – vraždění „bylo ve vzduchu…“ - během války Eichmann ***osobně dohlížel na likvidaci Židů na obsazených územích – na Ukrajině, Slovensku, v Polsku, Maďarsku…***

- prvním jasným důkazem promyšlené likvidace je Göringova direktiva z konce července roku 1941(pravděpodobně byla autorizována Hitlerem mezi čtyřma očima, nepodepsal ji však!) – operace byla přísně utajována, skutečnost byla skryta za kódovanými eufemismy („evakuace“ či „přesídlení“ místo „vyhlazení“) – důležitou se stala otázka ***„Jak usmrtit několik miliónů Židů z celé Evropy“*** – zodpovězena byla postupným splynutím čtyř programů, které již SS prováděly: systém koncentračních táborů, zplynování v rámci „eutanazie“, operace Einsatzgruppen a násilné přesídlování velkého množství obětí…
- místo zplynovacích automobilů vyprojektoval Christian Wirth ***systém speciálních plynových komor*** (měly vypadat jako koupelny – nápisy *„Udržujte pořádek a čistotu! Desinfekce! Koupelna!“*) zpočátku se používal oxid uhelnatý – první plynová komora byla otevřena 17. března v táboře Belžec – v Osvětimi pak objevili technici SS novou vražednou látku: kyanovodíkový plyn používaný původně jako odhmyzovací přípravek – **CYKLON B** – měl zvýšit „produktivitu“ táborů… - mrtvá těla vězňů byly nejdříve zahrabávána do obrovských masových hrobů (to se ukázalo časem jako neúnosné – rozklad, zápach, mnoho svědků z okolí…)
- později byla v táborech stavěna **KREMATORIA S PLYNOVÝMI KOMORAMI** – „továrny na mrtvoly“ – plynové komory v Osvětimi pojaly najednou 2 000 lidí!! a měly 15 pecí pro spalování mrtvých těl – celou „proceduru“ řídili esesáci a manuální práce (vytahování mrtvých z komor a jejich spalování) museli vykonávat fyzicky zdatní vězni začlenění do tzv. ***Sonderkommanda*** *(„zvláštního oddílu“)* – často museli „připravit“ i vraždy svých příbuzných či přátel a pak je spálit!!!

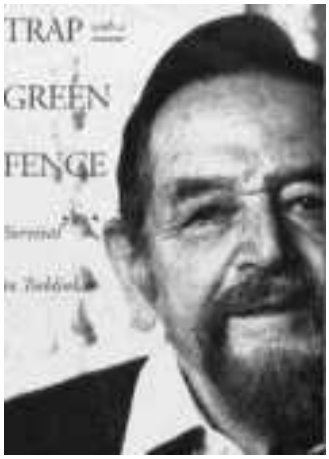
- činnost Eichmannova oddělení zesílila **20. ledna 1942 po konferenci ve Wannsee** (berlínská čtvrť) – jednalo se zde o selekci židovstva - bylo definitivně potvrzeno, že ***„konečné řešení“ znamená likvidaci (plánovité biologické zničení židovstva)!!*** – podle Eichmannova zápisu z konference *„…v úvahu přichází okolo 11 miliónů Židů…“* - celá akce byla finálně upravena rozkazem führera z dubna 1942, který platil až do října 1944, kdy vydal Himmler protirozkaz, který likvidaci Židů zakazoval (A.Eichmann jej stejně neplnil, požadoval jej písemně!)
- již do roku 1939 postavili nacisté šest koncentračních táborů, které později začaly plnit novou funkci, a nové se stále stavěly – nyní to byly úplně nebo částečně **TÁBORY VYHLAZOVACÍ** – nejznámějšími byly tábory **Osvětim, Dachau, Sachsenhausen, Buchenwald, Mauthausen, Ravensbrück, Neuengamme, Flossenbürg, Treblinka, Majdanek, Belžec, Sobibor, Chelmno** – odhaduje se, že do konce války zahynulo v táborech 8 milónů lidí!! (z toho polovina v Osvětimi – „koncern továren na smrt“) – nacisté až do ruku 1944 přísně střežili tajemství plynových komor, nedovolili mezinárodní inspekce a návštěvy a při ústupu před spojeneckými armádami v roce 1944 se snažili pečlivě zahladit všechny stopy po svých zločinech (byly ničeny budovy krematorií, páleny dokumenty, likvidováni nepohodlní svědci…)

v německých vyhlazovacích táborech se zrodilo něco doposud nepředstavitelného, ***poprvé v dějinách se lidé zfanatizovaní zrůdnou ideologií zapojili do „průmyslového“ masového vyvražďování jiných lidí odlišné rasy, národa, sexuální orientace či politického názoru…***

III.

Životní příběh a pozůstalost uprchlíka z Treblinky Richarda Glazara

Šárka Martincová (Akademie věd České republiky)

Richard Glazar

byl svázán s Prahou, její jméno rámuje začátek i konec jeho života. V Praze se roku 1920 narodil a 20. prosince 1997 v ní - z vlastního rozhodnutí - zemřel. Cítil se doma i v Kolíně, kde prožil u svých prarodičů část dětství a začátek gymnaziálních studií. Dokončil je v Praze, stačil ještě roku 1939 odmaturovat, dokonce ho v říjnu 1939 - tedy přibližně měsíc před zavřením všech českých vysokých škol – zapsali k vysokoškolskému studiu. Od května 1940 pracoval dva roky jako zemědělský dělník v Povltaví. V září 1942 jel transportem do Terezína, o měsíc později do Treblinky.

Když 2. srpna 1943 došlo v Treblince ke vzpouře, přežilo ji několik desítek vězňů. Mezi nimi dva Češi: Richard Glazar a Karel Unger, jeho přítel a kamarád na život a na smrt. O životě a smrti bylo jejich přízračně nebezpečné putování Polskem, na hranici života a smrti bylo i jejich přežívání s falešnými dokumenty v pracovním nasazení v Mannheimu. Tam se dočkali konce války, podali Američanům první zprávu o Treblince a vrátili se domů.

Richard Glazar vystudoval, založil rodinu, v roce 1951 byl přeřazen do výroby, později se vrátil ke kvalifikované práci. V roce 1961 svědčil v Düsseldorfu proti treblinským SS, znovu v roce 1967. Na začátku srpna 1968 odevzdal do nakladatelství rukopis knihy o Treblince.

V následujícím roce emigroval s rodinou do Švýcarska.

Po listopadu 1989 do Prahy ze švýcarského exilu nejprve zajížděl, šťastný ze znovunalezeného domova, posléze si zde našel byt v Mánesově ulici na Vinohradech a trávil tu větší část roku. Ve Švýcarsku mu chyběl český humor, "*není tam sranda,*" říkával.

Jeho kniha vyšla ale nejdřív německy: v roce 1992 v nakladatelství Fischer Verlag a její autor uskutečnil pak v Německu a v německy mluvících zemích nepočítaně besed. Dal se tehdy do boje s "*obludou*" neonacismu a začal o dějinách "*mlčících dědečků*" hovořit především s mládeží. S vydáním nebyl příliš spokojen ani s překladem, ani se zkrácením textu. Když pak prostřednictvím Tomana Broda poskytl svůj úplný rukopis Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, těšil se na jeho vydání konečně i ve vlasti.

Když v roce 1994 vyšla Glazarova knížka česky (pod názvem *Treblinka, slovo jak z dětské říkanky* v pražském nakladatelství Torst) a stala se jedním z nejúspěšnějších titulů na knižním trhu a posléze i v anketách mezi nejoceňovanějšími knihami roku, vrhl se Glazar do dalšího kola besed, rozhovorů a přednášek o holocaustu, antisemitismu, xenofobii. Jeho moudrost beze stopy nenávisti posluchače a čtenáře získávala…

Richard Glazar se stal uznávanou morální autoritou, což bylo oceněno rovněž propůjčením několika vyznamenání (mj. Řád T. G. Masaryka III. třídy).

Treblinka

Vedle táborů Bełżec a Sobibor patřila Treblinka mezi vyhlazovací tábory tzv. "Akce Reinhard" (nazvané na památku Reinharda Heydricha). Nacházela se v severovýchodní řídce obydlené části Generálního gouvernementu na trase Varšava - Białystok, v blízkosti stávajícího trestního tábora, který byl založen v roce 1941. Práce na výstavbě tábora začaly na přelomu května a června 1942 a již 22. července téhož roku byl tábor dokončen.

Tábor byl rozdělen na tři části: první byla vyhrazena personálu, který tvořili němečtí a ukrajinští pracovníci, ale také židovští vězni, kteří zde pracovali v tesařských, ševcovských a kovářských dílnách. Druhou část tvořily prostory pro přijímání a shromažďování vězňů. Ve třetí části byl vyhlazovací prostor, ve kterém byly umístěny plynové komory, hromadné hroby a hranice na kremaci obětí. Tato část byla s přijímací spojena úzkou lomenou uličkou, zvanou "roura" - "šlauch", kterou byli Židé hnáni do plynových komor.

Treblinka byla skutečná továrna na smrt - ihned po výstupu z vlaku šli lidé do plynové komory. Žádné tetování, žádné baráky s dřevěnými palandami, žádné vši, ani těžká práce. Od začátku byly v provozu tři plynové komory, které měly rozměry 4 x 4 metry a kapacitu 300 až 500 lidí za hodinu. V září 1942 přibylo dalších deset komor s mnohem větší kapacitou. V nich mohlo být během hodiny usmrceno 1000 až 2000 osob.

Transportní vlaky přibližně o čtyřiceti či padesáti vagónech, v nichž bylo deportováno 6-7 tisíc vězňů, končily svou cestu na nádraží v obci Treblinka, vzdálené 4 km od tábora. Odtud byly po 20 vagónech posílány do tábora. Deportovaní byli vyhnáni z vagónů, muži byli odděleni od žen a dětí a všichni byli donuceni svléknout se donaha. Potom byli "šlauchem" nahnáni do "umýváren", v nichž během asi 15 minut zemřeli na otravu plynem. Po skončení procedury židovští vězňové vytahali mrtvoly zadními dveřmi. Ze začátku se těla pohřbívala do hromadných jam, později byla - podle příkazu Heinricha Himmlera, který tábor navštívil na přelomu února a března 1943 - spalována. To platilo i pro oběti již pohřbené, proto musely být hromadné hroby otevřeny a těla spálena. Ostatky byly spolu s popelem naházeny zpět do jam.

V přijímací části stála budova, nad níž visel prapor s červeným křížem - "Lazaret". Sem byli odváděni lidé, kteří nebyli schopni sami dojít do "umýváren", ovšem místo ošetření byli ihned zabiti.

Opuštěné vagóny byly vyklizeny, na jejich místo přijelo dalších dvacet vozů a celý proces se opakoval. Třídily se oděvy a předměty, které před "koupelí" odložily oběti v deportačních barácích. Postupně byli z transportů vybíráni bankéři a zlatníci, z nichž bylo sestaveno komando Goldjuden - "zlatožidé". Jejich úkolem bylo shromažďovat a třídit cennosti, s nimiž Němci, Ukrajinci a také místní obyvatelstvo živě obchodovali.

První transporty přijely do Treblinky z varšavského ghetta. Mezi 23. červencem a 21. srpnem 1942 zde bylo zavražděno 254 000 Židů z Varšavy a 112 000 z ostatních částí varšavské oblasti. Z radomské oblasti 337 000 a z Lublinu a okolí 35 000 Židů. Z území Generálního gouvernementu bylo tedy v Treblince celkem zavražděno 738 000 Židů.

Z oblasti Białystoku sem bylo deportováno přes 107 000 lidí, převážně v období od listopadu 1942 do ledna 1943. Ze Slovenska přišlo 7000 Židů, kteří byli nejprve vězněni v polských ghettech, a v Treblince zahynuli v létě a na podzim roku 1942. Z Terezína přijelo v září a říjnu 1942 deset transportů s 18 000 lidmi. V březnu a dubnu 1943 bylo do Treblinky deportováno zhruba 11 tisíc Židů z Makedonie a Thrákie, území nově připojených k Bulharsku. Na konci března přijelo též 2800 Židů ze Soluně. Zahynulo zde také na 2000 Romů. Celkový počet zavražděných v Treblince se odhaduje na 870 000.

Prvním velitelem tábora byl SS-Obersturmführer Imfried Eberl. V srpnu 1942 ho vystřídal SS-Obersturmführer Franz Stangl, který předtím velel táboru Sobibor. Od dubna 1943 velel táboru Kurt Franz, dosavadní Stanglův zástupce. Personál tvořilo 20 až 30 Němců, kteří zastávali vedoucí funkce, a přibližně 120 Ukrajinců, kteří sloužili jako stráže. Většina z nich byli sovětští váleční zajatci, kteří byli vyškoleni v Trawnikách. A na 700 židovských vězňů bylo nasazeno na otrocké práce, včetně zajišťování chodu plynových komor a pohřbívání těl obětí.

Mezi vězni určenými na otrockou práci vznikla na počátku roku 1943 odbojová skupina, k níž se připojili také mnozí kápové a vedoucí pracovních skupin. Její pokus o vyvolání vzpoury se však nezdařil. Vedení odboje nakonec převzal bývalý důstojník československé armády Zelo Bloch. Povstání, které bylo plánováno od dubna 1943, bylo zahájeno 2. srpna 1943. Ze skladu, k němuž si zhotovili otisk klíče, vynesli vězňové zbraně a granáty. Podařilo se jim zapálit budovu, ve které bydleli Němci a Ukrajinci, a postupně vzplanuly téměř všechny budovy v táboře. Vězni se pokoušeli přelézt ostnatou hradbu, mnoho z nich bylo zastřeleno ze strážních věží, ostatní prchali do bažinatých lesů. Ze sedmi set vězňů se zachránilo asi 70. Zbytek vězňů, kterým se nepodařilo uprchnout, byl donucen zničit a zahladit stopy po všech aktivitách, které se v táboře udály. Potom byli také zastřeleni. Na místě vyhlazovacího tábora byl postaven statek.

V letech 1959 až 1969 byl na místě tábora vybudován památník, jenž má podobu hřbitova. Na stovkách kamenných náhrobků jsou napsána jména zemí a oblastí, odkud oběti pocházely.

Franz Stangl utekl po válce do Brazílie, odkud byl vydán zpět do Německa. Soudní proces se konal mezi 13. březnem a 22. prosincem 1970. Stangl byl odsouzen na doživotí. Na otázku: "Kolik lidí mohlo být v Treblince zabito v jeden den?" odpověděl: "Podle mého odhadu mohl být transport o třiceti nákladních vozech, tedy asi s 3 000 lidmi, zlikvidován během tří hodin. Během 14 hodin tedy mohlo být usmrceno 12 až 15 000 lidí. Často se pracovalo od časného rána až do večera. Já jsem nikomu nic neudělal, to nebyla moje práce. Mé svědomí je čisté."

IV.

Život a dílo spisovatele a diplomata Viktora Fischla

Milada Kaďůrková (autorka knihy *Setkání s Viktorem Fischlem*)

- Narozen v Hradci Králové v roce 1912
- Vystudoval práva na Karlově univerzitě v Praze (1938)
- Do roku 1939 pracoval jako parlamentní tajemník Židovské strany a byl redaktorem sionistického týdeníku Židovské zprávy. Spolupracoval také s Lidovými novinami
- Čtrnáct dní po Hitlerově vpádu do Prahy emigroval do Londýna s posláním zajistit britská víza pro sedmdesát nejohroženějších představitelů českoslov. židovstva. Do počátku války zachránil z protektorátu asi dvě stě lidí
- Když byla Benešova vláda přemístěna z Paříže do Londýna, nabídl Viktoru Fischlovi práci na ministerstvu zahraničí Jan Masaryk.(Hovory s Janem Masarykem) Koncem války pak působil jako první tajemník čs. velvyslanectví v Londýně
- V září 1949 vycestoval s rodinou legálně z Československa do Izraele
- 1. ledna 1950 vstoupil do služeb izraelského ministerstva zahraničí. Přijímá hebrejské jméno Avigdor Dagan. (Velvyslanectví: Japonsko, Barma, Polsko, Jugoslávie, Norsko a Island, Rakousko)

Básnické dílo

Jaro, Kniha nocí, Hebrejské melodie (cena v lyrické soutěži Melantrichu v roce 1936) Evropské žalmy, Mrtvá ves (V. Černý ji vyzvedl jako „nepochybně nejlepší báseň emigračního období“.), Anglické sonety, Lyrický zápisník, Dům u tří houslí, Muž s loutnou, Krása šedin

Prozaická tvorba

Základní motivy: a) holocaust, b) filozoficko-teologická hledání smyslu života, utrpení a důkazů boží existence, c) krása rodinných a generačních vztahů, d) dar lásky, přátelství, e) úloha svědomí v životě, f) vděčnost za krásu stvoření

Romány

Píseň o lítosti (vítězí v soutěží Evropského literárního klubu těsně před únorem 1948),
Kuropění ***(odměněno cenou Egona Hostovského, nejúspěšnější kniha hebrejského vydání – prodáno 40 000 výtisků, přeloženo do ruštiny, slovinštiny, němčiny), Hrací hodiny,*** *Dvorní šašci* ***(přeloženo do devíti jazyků, v dalších čtyřech vyšly části v literárních revuích),*** *Ulice zvaná Mamila, Loučení s Jeruzalémem* ***(tyto tři romány vytvářejí volnou trilogii),***
Pátá čtvrť, Velocipéd pana Kulhánka, Hodinář z uličky zvěrokruhu (společně s bratrem Pavlem), Všichni moji strýčkové, Loučení s Jeruzalémem, Maškary v Benátkách,
Zátiší s houpacím koněm, ***Hovory s jabloní, Rodný dům, Žlutý dům, Vy, soudci athénští.***

Knihy povídek
Apokryfy, Figarova zlatá svatba, Jeruzalémské povídky, Kafka v Jeruzalému, Povídky ze starého cylindru, Skorobajky, Obžalovací spis

Dokumentární zpracování
Hovory s Janem Masarykem, Svědek téměř stoletý (Steinbach), Setkání, Prstoklady Můj přítel Jan Kristofori

Knihy pro děti
Strýček Bosko, Hrajeme si na sto věcí, Modrý kolotoč, Říkali mu Sefi

Překlady
z hebrejštiny – ***Kniha žalmů, Píseň písní, Kniha Job, Kniha Kazatel, Nářek Jeremiášův***
z němčiny – ***básně Fr. Werfla,***
z polštiny – ***Alarm Antoni Slomińskiego***
a překlady děl odborných **–** ***Dějiny sionistického hnutí, Průkopníci a další***

Sestavení sborníků***: A. Dvořák***
Básník vzdoru a víry (Jan Neruda)
Lidice

Ocenění:
- ***Československý Řád T. G. Masaryka (1991)***
- ***čestný občan rodného města (1992)***
- ***Čestný doktorát Pedagog. fakulty Univerzity v Hradci Králové (1994)***
- ***Řád T. G. M. ČR (1996)***
- ***doktor hon. causa na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy (1999)***
- ***Cena Gratias agit – za šíření dobrého jména naší republiky, rok 2005***
- ***Drahý Jeruzaléma - 2005***
- ***Osvědčení o jmenování planetky (11736) Viktorfischl od Mezinárodní astronomické unie, rok 2006***

Soupis publikací
66 publikací českých, 25 publikací hebrejských, 18 v dalších jazycích, 17 překladů

115 dochovaných rukopisů bude uloženo v Památníku národního písemnictví v Praze.

V.

Stručné dějiny ostravských Židů

Petr Šimíček (Gymnázium Olgy Havlové)

Stručné dějiny ostravských Židů

Židovská obec v Moravské Ostravě je jednou z nejmladších na Moravě, neboť pobyt Židů v horních městech byl celá staletí zakázán. Omezení byla odstraněna až v důsledku josefínských reforem. K roku 1783 je zmíněn první židovský obyvatel Ostravy Marek Manenberg. 20. prosince 1803 získal Markus Schönhof z Brušperka v Ostravě nájem kořalečního monopolu. Od počátku století počet Židů v Ostravě pozvolna vzrůstal, v roce 1832 vytvořil Simon Frankl, nájemce palírny, první minjan. Vliv židovských obchodníků a bankéřů ve městě vzrůstá od třicátých let 19. století. V roce 1835 získala zdejší hutě do vlastnictví rodina Rotschildů. Židovský bankéř Salomon Mayer Rotschild se později spojil s bratry Guttmanny z Lipníka nad Bečvou, z čehož později vznikla firma Vítkovické horní a hutní těžířstvo, ve své době největší podnik svého druhu ve střední a východní Evropě (dnes akciová společnost Vítkovice).

Po roce 1848 udělila městská rada 14 židovským rodinám s přibližně 50 rodinnými příslušníky povolení se ve městě usídlit. Židé se do Ostravy stěhovali z Lipníka nad Bečvou, Prostějova, Osoblahy, Boskovic a Kroměříže. Do roku 1860 se bohoslužby konaly v Hostinci Simona Frankla v Zámostí (ve Slezské Ostravě), kde byl také založen **Židovský kultovní spolek pro Moravskou a Polskou Ostravu**. Zvýšené požadavky na počet pracovníků s sebou přinášel mohutné zalidňování oblasti, což s sebou přinášelo i mnoho obchodních příležitostí. Počet Židů usídlených v Ostravy prudce vzrůstal, přicházejí rodiny z Haliče i Slovenska. Roku 1863 byla v Ostravě založena dvouletá škola s vyučovacím jazykem německým

a také hebrejským vyučováním. Později se vyučovacím jazykem stala čeština. Od roku 1872 získali ostravští Židé pozemek pro vlastní **hřbitov** – do té doby pochovávali mrtvé na židovském hřbitově v Těšíně. 17. března 1875 byla založena v Ostravě **Židovská náboženská obec**, prvním předsedou se stal Markus Strassmann. Roku 1879 byla slavnostně otevřena nová synagoga v Pittlerově ulici v centru města. Dlouholetým vrchním rabínem byl od roku 1894 Jakob Spira. Koncem 19. století měla ostravská židovská obec přes 3 tisíce členů a byla druhou nejpočetnější na Moravě. Židé již bydleli také v Přívoze, Mariánských Horách, Hrušově, Hrabůvce, Zábřehu, Nové Vsi, Vítkovicích, Kunčičkách, Michálkovicích a Radvanicích. Roku 1899 byl v Ostravě založen první židovský sportovní klub, na jehož činnost navázala v následných desetiletích pobočka **Makabi** – od roku 1924 se Ostrava stala její krajskou ústřednou.

Počátkem 20. století patřily dvě třetiny všech živností, obchodů a hostinců židovským podnikatelům. Provozovali obchodní domy (Bachner, Rix, Borger, Schön, Nesselhort), banky a hotely (Löwenrosen, Süss, Palace, Textilia), pivovary a sladovny (Strassman) i chemičky (Markovits, Böhm, Posnansky & Sterlitz). Roku 1913 byla na svahu hory Smrk na Ostravici v Beskydech otevřena **zotavovna pro židovské děti** ze slabších sociálních poměrů.

Za první republiky se Ostrava stala doslova židovským centrem republiky. Od roku 1920 byla sídlem exekutivy zemské sionistické organizace **Hechaluz**, centrálu zde měla i **Židovská mládežnická organizace** a také prezídium **Židovské strany** v ČSR (založena 1931). Pro ortodoxní Židy byla vystavěna modlitebna na Žerotínově ulici a byly dostavovány další synagogy. Při sčítání lidu v roce 1921 žilo v ostravské aglomeraci 113 709 obyvatel, z toho 9 468 Židů. Při sčítání v roce 1930 bydlelo na území Velké Ostravy 10 109 židovských obyvatel. Roku 1924 byla v Ostravě založena **Kedma**, přípravná skupina pro vystěhování do Erecu. Ve třicátých letech byl postaven židovský starobinec pro 25 lidí.

Pak ale přišel rok 1939. Sedm synagog, modlitebny, správní budova židovské náboženské obce, útulna v Mariánských Horách – to vše bylo vypáleno a pobořeno v rozmezí jednoho měsíce od konce května do konce června 1939. Většina trosek byla odstraněna během roku 1940. Židovské obchody a firmy přebírali do zprávy němečtí arizátoři. Pod přímým vedením nacisty Adolfa Eichmanna bylo v říjnu 1939

transportováno 1223 židovských mužů do **Niska nad Sanem** v Polsku, kde měli vlastními silami vystavět tábor. Část z nich byla později zahnána k německo-sovětské hranici. Někteří se po zrušení tábora v březnu 1940 mohli vrátit domů (301 vězňů ostravských a 200 vídeňských). Brzy však začaly další masové transporty do Terezína a koncentračních táborů. Z původních více než deseti tisíc obyvatel židovského původu jich během války asi osm tisíc zahynulo. Do města se po válce vrátilo kolem pětistovky přeživších, z nichž většina následně odjela do Izraele. Dnes se v Ostravě k židovské národnosti hlásí sotva padesátka lidí...

VI.

Romské tradice, historie a jejich osudy za II. světové války

Viola Jakschová (Živá paměť o.p.s.)

HOLOCAUST ROMŮ – přehled
Mgr. Michal Schuster, Muzeum romské kultury, Brno
e-mail: historie@rommuz.cz

1935 – v nacistickém Německu v komentářích k Norimberským zákonům je uvedeno, že „cizí“ krev v Evropě mají jen Židé a Cikáni

1936 - v nacistickém Německu bylo pod vedením dr. Roberta Rittera založeno pracoviště pod názvem „Výzkumný ústav rasové hygieny a populační biologie“, kde se soustřeďovali informace z pseudovědeckých výzkumů Sintů a Romů v Německu a v Rakousku.

1938 ***- vydal šéf SS a německé policie Heinrich Himmler výnos o potírání cikánského zlořádu***

1939 - protektorátní ministerstvo vnitra vydalo výnos o zákazu kočování a nuceném usazení. Romové se museli od roku 1940 usadit a četnické stanice o nich podávali pravidelná hlášení.

1940 - otevřeny kárné pracovní tábory v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu určené pro práceschopné muže starší 18.let. Mezi vězni bylo několik procent Romů.

1942 - protektorátní vláda vydala nařízení č.89 o preventivním potírání zločinnosti, které umožňovalo uvalení časově neomezené tzv. preventivní vazby na tzv. asociály (mj. Cikáni) v bývalých kárných pracovních táborech resp. v koncentračním táboře Auschwitz I.

1942 - generální velitel neuniformované protektorátní policie vydal rozkaz o „potírání cikánského zlořádu“.

1942 - proveden soupis všech „Cikánů, cikánských míšenců a osob žijících po cikánském způsobu“. Celkem bylo 6 500 osob označeno za tzv. Cikány a cikánské míšence a jedna třetina z nich byla okamžitě internována v tzv. cikánských táborech v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu.

1942, 16.12. - šéf nacistických SS a německé policie Heinrich Himmler vydal rozkaz o deportaci „cikánských míšenců, Cikánů-Romů a neněmeckých příslušníků cikánských kmenů balkánského původu“ do koncentračního tábora Auschwitz II.-Birkenau, kde byl od února 1943 zřízen zvláštní tzv. cikánský rodinný tábor, v němž bylo uvězněno nejméně 22 000 Romů z celé Evropy.

1943, 7.3. - do koncentračního tábora Auschwitz II.-Birkenau byl z Brna vypraven první hromadný transport českých a moravských Romů.

1943, 9.8. - likvidace tzv. cikánského tábora v Letech u Písku. Táborem prošlo celkem 1 319 vězňů, z nichž 327 v táboře zahynulo.

1943, 1.12. - likvidace tzv. cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu. V táboře bylo postupně internováno 1 317 vězňů, z nichž 207 zemřelo.

1944, 2.8. - po transportu 918 práceschopných romských mužů do Buchenwaldu a 490 romských žen do Ravensbrücku bylo odvedeno 2 897 žen, dětí a starých lidí z tzv. cikánského rodinného tábora v Auschwitz II.-Birkenau do plynových komor, kde byli zavražděni.

1945 - do Čech a na Moravu se vrátilo 583 bývalých romských vězňů z koncentračních táborů. Na konci roku odhadovalo četnictvo, že v českých zemích žije asi 1 000 Romů.

VII.

Popírači holocaustu: absolutní lháři

Jiří Sovadina (Gymnázium Olgy Havlové)

- charakteristika pojmu **REVIZIONISMUS** (přezkoumání za účelem změny), **NEGACIONISMUS** (popírání ověřených faktů z osobních, ideologických důvodů)

- **geneze revizionismu**
  A, *první vlna*
    po I. světové válce (20. léta)
    kritici americké zahraniční politiky, vstupu USA do války
  B, *druhá vlna*
    po II. světové válce
    1, bývalí němečtí vojáci odmítající válečnou vinu
    2, odpůrci americké zahraniční politiky, osoby znepokojené poválečným vývojem
    3, osoby se sympatiemi k nacismu
  C, *třetí vlna*
    od 60. let 20. století
    skupiny útočící na stát Izrael
    antisemité, extrémní pravice
    „osvětimská lež“

- **metody práce a výzkumu seriozních historiků a „popíračů“**
  - kritizování závěrů nepohodlných autorů
  - vytrhávání z kontextu, překrucování
  - hra s čísly
  - provokativní výroky
  - boj za „svobodu slova“

- **co tvrdí?**
  - zpochybňování počtu obětí holocaustu
  - zpochybňování existence plynových komor
  - zpochybňování závěrů norimberského tribunálu
  - snaha očistit nacionální socialismus od spáchaných krutostí
  - nenávist vůči státu Izrael
  - celosvětové židovské spiknutí

- **jak se prezentují?**
  - *Institute for Historical Review* (1979)
  - inzeráty v tisku, účast v médiích (talk show)
  - knihy vyvolávající zdání vědeckých prací
  - internet

- **nejznámější popírači**
  - **Ernst Zündel** (extrémní neonacista, antisemita; 1985, 1988 soudní procesy; Fred Leuchter- podvodník, pseudovědecký pamflet: *Leuchterova zpráva: inženýrská zpráva o údajných popravčích plynových komorách* …(1988); únor 2007 v Mannheimu odsouzen k 5 letům vězení za popíraní holocaustu (max. délka trestu)
  - **David Irving** (historik amatér, autor řady bestsellerů o třetí říši popírání existence plynových komor, tvrzení, že Hitler nevěděl o konečném řešení, nebezpečný ulranacionalista, rasista; žaloba za urážku na cti na ***Deborah Lipstadtovou*** za knihu ***Popírání Holocaustu,*** 2000 soudní přelíčení, účast renomovaných historiků, pokuta 2 mil. liber; únor 2006 - soud v Rakousku, odsouzen ke třem letům vězení, prosinec 2006 po odpykání 1/3 trestu podmínečně propuštěn

- **popírači v Česku**
- - bez invence, tupé kopírování a omílání prací hlavních popíračů
  - ***Národně vzdělávací institut*** (Pavel Fabian) – antisemité
  - Národní odpor
  - Rudolf Seidl brožura ***Osvětim fakta versus fikce*** (překlad belgického originálu), 2005 distribuce do škol s průvodním dopisem P. Fabiana

Literatura:

D. Lipstadtová, **Popírání holocaustu**, Paseka 2001, 2006

Glazar, R., Treblinka, slovo jako z dětské říkanky, Torst 1994
Kulka, E., O. Kraus, Továrna na smrt
Levi, P., Je-li toto člověk, Sefer, 1995
Levi, P., Potopení a zachránění, Mladá fronta, 1993
Vrba, R., Utekl jsem z Osvětimi, Sefer 1998

www.holocaust.cz
www.holocaustdenialontrial.org
www.holocaust-history.org/auschwitz/pressac

VIII.

Historie hnutí skinheads

Eva Fabiánková (studentka Gymnázia Olgy Havlové)

- **Počátky hnutí**
    1. Prostředí zrodu – důvody, původ a patriotismus
    2. Vlivy a spojení určitých subkultur
    3. Změny v módě a postupné odlišování
    4. Hudební vlivy
    5. Názory uvnitř hnutí, morálka a zábava

- **Základní definice jednotlivých částí hnutí**
    - Zaměření na S.H.A.R.P. a Boneheads

- **vývoj v 80. letech**
    1. Radikalizace hnutí
    2. Vznik kapely a nakladatelství Screw Driver
    3. Persóna Iana Stuarta Donaldsona

- **Neonacistické organizace u nás**

Gymnázium Olgy Havlové, Ostrava – Poruba,
příspěvková organizace
Ostrava – Poruba, M. Majerové 1691

www.gyohavl.cz